

L'altre Churchill

La seva imatge amb el cigar a la boca i fent la V de la victòria amb els dits d'una mà durant la Segona Guerra Mundial és la icona que representa l'esperit britànic de resistència davant la barbàrie nazi. Un orgull encara fàcilment perceptible a la societat anglesa i de tot el Regne Unit. No hi ha dubtes sobre el fet que en els moments més durs de l'agressió alemanya el seu liderat va ser vital per mantenir la moral de victòria. Winston Leonard Spencer Churchill (30 de novembre de 1874-24 de gener de 1965) és per això un dels polítics més importants de la història de Gran Bretanya. En ocasió del cinquantenari de la seva mort, la immensa majoria dels recordatoris que s'han publicat han glossat el paper que assumí durant aquells anys. Tanmateix gairebé cap no ha volgut rememorar els aspectes més obscurs de la seva persona i biografia. Que també n'hi ha. Segons va escriure el dia de l'aniversari del traspàs Allen Packwood, director del Centre d'Arxius de Churchill, "correm el risc que adquireixi un estatus purament icònic, i això li restaria humanitat". Una educada i diplomàtica manera de dir que la personalitat polièdrica del personatge inclou aspectes si més no inquietants. El mateix Packwood així el definia: "era un ésser humà increïblement complex (...) amb unes contradiccions amb les quals lluità tota la seva vida".

El dia 24 de gener, la BBC, en el seu servei internacional, publicava "Els punts més discutits" sobre Winston Churchill. Els quals sovint són, com a mínim, minimitzats per la majoria de biografies. Són tan aspres que només parlar-ne provoca agres polèmiques al Regne Unit, on tot el que destorbi mínimament el retrat que aporta la llegenda heroica del personatge sol ser considerat per part de la majoria com un ultratge al país.

Racista. L'opinió que tenia sobre les races humanes –val a dir que s'usa aquí la paraula *raça* tot i que les diferències biològiques entre éssers humans són

Winston Churchill és considerat el polític britànic més important, però també amaga aspectes tenebrosos poc coneguts.

anomenades actualment, si més no per part del llenguatge políticament correcte, *ètnies*– el converteix clarament en un racista. I això pot resultar força sorprenent, a ulls d'avui dia, perquè el seu gran enemic de la Segona Guerra Mundial, Adolf Hitler, ha passat a la història com el gran racista. Com s'explica la coincidència? Perquè, si més no, abans de la guerra tots dos compartien un mateix substrat ideològic: la creença que unes races eren millors, superiors, que unes altres.

Segons les actes de la Comissió Reial per a Palestina de l'any 1937 –moment en què es discutia a Londres el paper del Regne Unit en aquest territori de Pròxim Orient on cada vegada

Des de jove fou un entusiasta imperialista, sempre se sentí molt orgullós del seu pas per l'exèrcit combatent per a més glòria de l'Imperi.

hi havia més enfrontaments sagnants entre jueus i musulmans– Churchill, durant una intervenció, va fer aquestes afirmacions: "No admeto, per exemple, que s'hagi infligit una gran injustícia contra els pellroges d'Amèrica i el poble negre d'Austràlia. No admeto que s'hagi comès una injustícia contra aquests pobles pel fet que una raça superior, una raça de grau superior, una raça amb més saviesa sobre el món, per dir-ho d'alguna manera, hagi arribat i hagi ocupat el seu lloc".

Opinions com la transcrita han portat especialistes en el personatge a afirmar que era un racista, sense excuses. És el cas de John Charmley, autor de *Churchill: The End of Glory* –"Churchill: el final de la glòria"–, segons el qual "definitivament creia en les jerarquies racials i en la eugenesia" o sigui el darwinisme entre les societats humanes. Més concretament, afirma que Churchill tenia una visió piramidal de les races humanes: "Els cristians blancs protestants estaven en el cim, per sobre dels blancs catòlics, mentre que els indis estaven per sobre dels africans". A pesar de l'evidència, gairebé ningú al Regne Unit no s'atreveix a remoure aquest punt obscur de la seva ideologia. I quan algú gosa fer-ho, esclata una agra polèmica. Justament va ser el que passà l'abril de 2014. Un diputat laborista, Benjamin Whittingham, es referí despectivament a Churchill a Twitter, escrivint que "va ser un racista i un supremacista blanc". Tot seguit li contestà el nét del gran estadista, Sir Nicholas Soames, totalment enfurismat, assegurant que estava insultant la memòria del seu avi i, a través d'ell, el país. Al mateix temps, el diputat conservador Ben Wallace qualificà Whittingham de "profundament ignorant" i de tenir voluntat expressa de ser "increïblement insultant". La polèmica va adquirir tanta magnitud política que el Partit Laborista es veié obligat a emetre un comunicat oficial assegurant que allò que havia escrit el seu diputat "no representa l'opinió del partit" i que, a més, "ell es disculpa sense cap reserva si ha ofès algú". És un bon exemple de com reacciona el món més conservador britànic quan li toquen el record de Churchill.

La norma general és la d'exculpar el seu racisme amb la contextualització

en els temps que li tocaren viure. En el sentit d'assegurar que la supremacia de la raça blanca era una opinió àmpliament seguida aleshores entre la societat britànica, igual que passava a d'altres països amb polítiques imperials. “Un atenuant seria que les seves idees no eren molt singulars, molta gent les compartia”, deia a la BBC Richard Toye, autor de *Churchill's Empire* –“L'Imperi de Churchill”–, i afegia que si bé “és cert que creia que els blancs eren superiors, això no significava necessàriament que pensés que era acceptable tractar els no blancs de manera inhumana”, i, sobretot, “no admeten comparació les idees sobre la jerarquia racial de Churchill amb les de Hitler”. Aquest és el bessó dels intents d'excusar-lo. La negació del fet que els dos líders antagònics durant la Segona Guerra Mundial compartien un mateix fons ideològic respecte a les races. Malgrat els esforços, no es pot excusar Churchill dient que quasi tothom aleshores pensava més o menys igual. Hi havia gent que sí, no hi ha dubte, però no tota ni prop fer-hi. El mateix Toye confessa que “molta altra gent no compartia” les idees supremacistes de l'estadista britànic. És indubtable que entre els coetanis existia una clara percepció ètica segons la qual el racisme era dolent, immoral. No per a Churchill, però. Cosa que a Gran Bretanya són molts els qui no volen recordar.

Crueltat. Fou un dels defensors de l'ús massiu de gasos químics nocius i letals contra els enemics de l'Imperi britànic, tant si es tractava de resistents antiimperialistes a Afganistan o Palestina, entre d'altres territoris, com si eren enemics europeus a la Primera Guerra Mundial.

Acabat el conflicte de 1914, tothom coneixia l'extrema crueltat que havia suposat utilitzar aquest tipus d'armament, amb el resultat de centenars de milers de víctimes, tan morts com els afectats de per vida. Tanmateix, ell va escriure el 1919, un pic finalitzades les hostilitats, en un memoràndum quan era ministre de la Guerra i l'Aire, que “no puc entendre aquesta aprensió [entre l'opinió pública i entre molts polítics] sobre l'ús del gas”. Entre els seus defensors s'assegura, com fa Warren Dokter, autor de *Winston Churchill and*

La imatge del liderat que va exercir durant la Segona Guerra Mundial ha tapat els aspectes més obscurs de la seva biografia i ideologia

the Islamic World –“Winston Churchill i el món islàmic”– que no es referia a l'ús de gas letal sinó únicament al nociu, paralitzant o lacrimogen: “El·l proposava l'ús del lacrimogen, en absolut de gas mostassa”. És cert que en el document citat assegura que “no és necessari usar un dels gasos més mortals” i que podria haver-n'hi prou amb “algun que causés terror però no danys permanents” a les víctimes. Ara bé, també és ver que defensa que si cal s'han d'emprar els mortals, això sí, intentant que “la pèrdua de vides es redueixi al mínim”.

Les veus més crítiques contra Churchill, com la de Noam Chomsky, asseveren, per contra, que el polític britànic no tenia cap mania a l'hora de defensar

aquestes armes per atacar els pobles no europeus que s'oposaven a l'Imperi britànic i que només expressava algun escrúpol –com els citats– quan es referia als horrors que havien provocat a la Gran Guerra a Europa. Una apreciació que s'avé molt bé amb aquesta afirmació que feia en el mateix document esmentat, citat per la BBC: “Estic totalment a favor d'utilitzar gas verinós contra les tribus incivilitzades”.

L'odiat Gandhi. Era un entusiasta imperialista. Se sentia especialment orgullós de la seva participació en diversos episodis bèl·lics per a més glòria de l'Imperi britànic, el més conegut dels quals és la segona guerra dels bòers, a Sud-àfrica (1899-1903), que li donà

gran rellevància pública. Sempre defensà aferrissadament el paper civilitzador de la *raça* britànica. Com a bon imperialista i racista, trobava que l'Imperi britànic tenia raó de ser perquè sí i que cap dels pobles que "civilitzava" no podia oposar-s'hi. Odiava qualsevol que s'hi atrevis. Especialment malparlava i feia befa de Mahatma Gandhi. "És alarmant i oiós veure'l, un advocat sediciós, com un faquir, mig nu, pujant les escales del palau del Virrei", va dir en públic en una ocasió. Una altra vegada, quan el líder hindú es posà en vaga de fam per exigir que l'alliberessin, després d'haver estat empresonat per resistència a l'autoritat colonial, Churchill no tingué dubtes sobre com s'hauria de reaccionar: "No ha de ser alliberat, així ens desferiem d'un home dolent i d'un enemic de l'Imperi, si es morís".

Són opinions expressades durant la dècada dels anys 30, quan a Europa i Amèrica es veia amb creixent simpatia la lluita pacífica del líder hindú a favor

Winston Churchill va ser imperialista, racista, cruel i a més defensava l'ús de gas letal

de la independència de l'Índia. Novament, doncs, no som davant d'unes idees compartides coetàniament per tothom. Ni de bon tros, tampoc. De fet, la seva era una posició molt extrema i duríssima fins i tot entre la classe alta més decadent i racista d'Anglaterra. "Fins per a la majoria dels conservadors, per no parlar dels liberals i els laboristes, les idees de Churchill [sobre la Índia i Gandhi] eren entre 1929 i 1939 bastant aberrants", assegura John Charmley, el ja citat autor d'una biografia sobre el polític. I afegeix: "Sovint molta gent es demana per què

Malgrat ser considerat un gran estrateg, Gal·lípoli demostra que no ho va ser

dimonis ningú li va fer cas quan advertia contra Hitler a finals dels anys trenta, i la resposta és que parlava [de l'alemany] amb el mateix llenguatge amb què ho feia de Gandhi", i per això ningú no s'ho prenia més que com un altre exabrupte d'un dels polítics més radicals entre els reaccionaris.

Altres ombres. El paper que jugà a la Segona Guerra Mundial netejà totes aquestes taques a gairebé totes les biografies que posteriorment d'ell s'han escrit. Des d'aleshores és el gran líder britànic que lluità per la llibertat no

La batalla de Gal·lípoli, saldada amb la derrota britànica i més de 50.000 morts i uns 200.000 ferits, va ser un desastre responsabilitat de Churchill que li podria haver costat la carrera política.

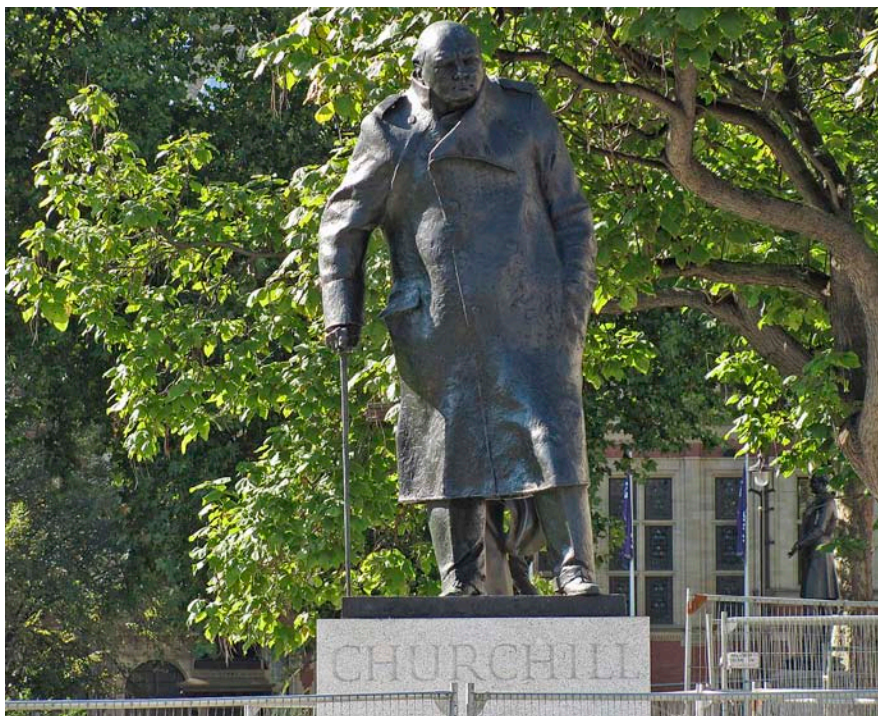
L'ombra de Gal·lípoli

Quan Winston Churchill, ja retirat, feia un creuer pel Mediterrani oriental, a bord del iot d'Aristòtil Onassis, una tarda s'adonà que la nau s'acostava a

l'estret dels Dardanel, el pas d'aigua que uneix les mars Egea i de Màrmara alhora que separa Europa d'Àsia, a Turquia. Es posà de mal humor i de-

manà al capità que deturés la màquina amb l'objectiu que el travessessin de nit mentre ell dormís. No volia veure la península de Gal·lípoli, situada a l'estret, on es va lliurar una sagnant batalla entre el 19 de febrer de 1915 i el 9 de gener de 1916 que fou responsabilitat seva.

El pla militar d'aquell combat el va dissenyar l'almirall Sir Sackvill Hamilton. Quan el presentà al Primer Lord de l'Almirallat, que no era altre que Winston Churchill, aquest el va assumir amb un entusiasme fora mida. En síntesi, consistia a executar el més important desembarcament de tropes de la història. L'objectiu, la península de Gal·lípoli, on es neutralitzarien les posicions fortificades otomanes que controlaven els Dardanel. Un pic aconseguit l'objectiu tàctic, es podria netejar de mines marítimes la ruta entre les mars Egea i de Màrmara. La Royal Navy tindria així pas lliure per situar-se a la vertical d'Istanbul i bombardejar-lo sense pietat, alhora que les tropes de terra, degudament reforçades, atacarien per terra i conqueririen la ciutat. D'aquesta manera, el resultat, pensava Churchill, seria

Malgrat que la majoria de la societat britànica el tingui per un heroi immaculat, va ser un racista i un supremacista blanc.

l'enfonsament de l'Imperi otomà. Un pla ambiciós, arriscat i, sobretot, arrogant perquè pretenia que l'enemic era poc més que un salvatge que no podria oposar resistència a la superioritat britànica. O sigui, una estratègia que s'avenia perfectament amb el caràcter del polític. A pesar que el secretari d'Estat per a la Guerra, lord Kitchener, i el Lord de la Mar, l'almirall John Fisher, cap d'Operacions de l'Armada, no ho veren gens clar, Churchill insistí tant i tant que finalment l'hi acceptaren. “Maleïts Dardanel, seran la nostra tomba”, assegura la llegenda que flastomà Fisher just després d'haver cedit a les pressions.

No fou la tomba del Regne Unit a la Primera Guerra Mundial. Però va ser un infern per a més de mig milió de tropes britàniques, neozelandeses, australianes i franceses que hi desembarcaren al llarg de tota la batalla. La meitat de les quals foren baixes, entre morts –uns 50.000– i ferits –200.000 aproximadament–. I s'ha de tenir en compte, a més, que una part desconeguda però segurament significativa de les víctimes que sobrevisqueren en primera instància

acabaren a les tombes, ateses les mancances mèdiques *in situ* i el fet que aleshores les infeccions mataben molts ferits. El desastre militar va ser de tal magnitud que Churchill fou degradat i enviat a servir amb l'exèrcit a França, amb el grau de tinent coronel. Tanmateix, gràcies als bons contactes polítics que tenia, ben aviat aconseguí la rehabilitació. En efecte, el 1917 el nou *premier*, Lloyd George, el nomenà ministre de Municions. Al cap de dos anys, el 1919, una comissió d'investigació sobre els fets de Gal·lípoli conclougué que “hi hagué mala planificació i se subestimaren les dificultats de tota mena”. Però Churchill seguí en el Govern, impertèrrit davant les crítiques. Se'n sortí del fracàs del seu catastròfic pla, i tanmateix aquell desastre sempre el perseguí. Si no hagués estat pel paper destacat que tingué durant la Segona Guerra Mundial, de segur que de biografies que s'haurien escrit sobre ell no n'hi hauria tantes com n'hi ha, i totes destacarien el fiasco i la mortaldat que va suposar la invasió de Turquia per Gal·lípoli que ell amb tanta vehemència impulsà.

sols del Regne Unit sinó de tot Europa contra el nazisme. És, fins i tot, el gran estrateg militar que sortí victoriós de la guerra. En realitat, però, la dirigiren i guanyaren sobretot els americans i els soviètics. Churchill no va ser mai un gran estrateg. El record del desastre de Gal·lípoli –vegeu requadre– en dona testimoni. És una més de les ombres que sempre el perseguiren. I encara n'hi ha més.

A pesar que sempre va defensar l'existència d'un Estat per als jueus, tenia una actitud personal com a mínim displicent envers el poble hebreu que s'avenia amb el sentiment majoritari de l'alta classe anglesa. Els jueus, com més enfora millor. “Era un fervent creient en el dret dels jueus a tenir un Estat propi, alhora que compartia l'antisemitisme de baix nivell, informal, que tenien tots els de la seva classe”, assegura Charmley. És significatiu que quan, el 2012, es va voler obrir un Centre Churchill a Jerusalem, molts col·lectius locals s'hi oposaren, informava la BBC, perquè “consideren que no era estrany a l'antisemitisme de la seva generació i de la seva classe social”.

També ha causat controvèrsia la islamofòbia que el caracteritzà. El 2014, el president del petit partit ultradretà i antiislàmic Liberty Great Britain, Paul Weston, va ser arrestat sota l'acusació d'assetjament racial. El motiu? Que havia llegit en públic uns paràgrafs d'un llibre titulat *The River War*, publicat el 1899, extremadament islamòfob. L'autor? Winston Churchill. Després de la Segona Guerra Mundial tingué mostres d'agraïment amb els “pobles musulmans” que havien ajudat Gran Bretanya durant el conflicte, la qual cosa pot fer pensar que va canviar d'opinió; però no es pot descartar que mantingués sempre, com recorda Charmely, l'íntima i classista animadversió cap als islamistes pròpia de la seva elit social.

Winston Churchill, en fi, fou un home polièdric. El líder que defensà la llibertat contra el nazisme, però també el polític incapaç de Gal·lípoli, la persona amb els pitjors prejudicis propis de la seva classe social i el racista entusiasta de l'imperialisme més cruel.

Miquel Payeras